

ƏDƏBİ ƏSƏRLƏRİN TƏHLİLİ ANLAYIŞININ MƏZMUNU VƏ PROBLEM MAHİYYƏTİ

Aynur Şükürova

ADPU, Ədəbiyyatın tədrisi texnologiyası kafedrasının magistri
shukurovaayunur00@gmail.com

XÜLASƏ

Ədəbi əsərlərin mənimsədilməsinin funksional rolu şagirdlərdə təhlil təfəkkürünün formalaşdırılmasına bağlıdır. Ümumiyyətlə, tədrisin keyfiyyətcə yaxşılaşması bütün zamanlarda prinsip olaraq əsas götürülmüşdür. Orta məktəbdə məzmun və təhlil dərslərinin müvaziliyi, birinin digəri üçün əsas olması, heç şübhəsiz, nəticə etibarilə şagirdlərin dünyagörüşünün formalaşdırılmasını prinsipləşdirir. Xalqın min illəri əhatələyən şifahi və yazılı bədii düşüncəsi milli-mənəvi əxlaq toplusu olaraq təlim və tərbiyənin ən mükəmməl modellərindən biri kimi həmişə aparıcı rolu ilə diqqət mərkəzinə gəlmişdir. Tarixi məktəb təcrübəsi əldə olunanlardan çıxış etməklə gəlinən yolun spesifikasiyası layiqli vətəndaş formalaşdırmaq baxımından zaman və məkan tanımadan ön xəttə çıxarır. Bədii mətn üzərində iş, məzmun və forma baxımından aparılan təhlillər, ayrı-ayrı epizod və hadisə kontekstində qiymətləndirmə və təhlil bacarığının tədrisi aşılanması məhz etnosun şəxsiyyət təsəvvürünün reallaşmasını prinsipləşdirir. Hələ on doqquzuncu yüzillikdə görkəmli maarifçi H.Zərdabinin “balalarımızın başa düşəcəyi sadə və anlaşılıq əsərlər yaradaq” çağırışı sonrakı dövrlərdə Azərbaycan məktəb təcrübəsində, eləcə də ədəbi-mədəni mühitdə bir konsepsiya olaraq əsas götürüldü. Fəal/interaktiv təlim metodunun aparıcılığı şəraitində də bunların ön plana çıxması və təhlil təfəkkürünün formalaşması tədrisin ən ümdə məsələsi olaraq qarşıda durur.

Açar sözlər: Ənənəvi təlim, fəal təlim, təhlil dərsləri, təlim metodları və s.

Təhlilin ümumi məzmunu və tərkib hissələri. S.Ə.Şirvani, F.Köçərli, M.Mahmudbəyov, S.M.Qənizadə, R.Əfəndiyev, A.Şaiq və s. kimi onlarla mütərəqqi ziyalılar bu ruha köklənməklə gənc nəsli həyati bacarıqlar üzərində formalaşdırmağa daha çox diqqət yetirdilər. Bunların ümumi məzmunu ayrı-ayrı

siniflər və mövzular üzrə materialların mənimsədilməsində təhlil bacarığı formalaşdırmağa bağlıdır. Təhlilin ümumi tərzləri və tərkib hissələri, ayrı-ayrı obrazlar şəklində yanaşmalar, qəhrəmanların səciyyələndirilməsi, müəllim tərəfindən problemin təhlil aspektində yönləndirilməsi, auditoriyada sərbəst düşüncə mühitinin yaradılması, təhlilin janrı müstəvisində aparılması və s. bütün məzmunu ilə şagirdlərdə bacarıq və qabiliyyətlərin formalaşdırılmasına əsas olur.

H.Zərdabinin “balalarımızın başa düşəcəyi əsərlər yaradaq”, eləcə də S.Vurğunun “balalarımız üçün gözəl əsərlər yaradaq” çağırışı bütün səviyyələrdə məzmun və forma anlamında tipik örnəklərin auditoriyaya aşılmasına və onların dərsləklərə gətirilməsinə hesablanır. Ədəbi əsərlərin təhlilindən söhbət açan görkəmli metodist Ə.Qarabağlı vurğulayır ki, “əsəri təhlil edərkən qəhrəmanı səciyyələndirmək, əsərin bədii xüsusiyyətlərini açmaq, peyzaj və əşya təsvirini, əsərin quruluşunu və məfkurəvi istiqamətini ayrı-ayrılıqda təhlil etmək azdır. Bunların arasında əlaqə yaratmaq, hamısını əsərin ümumi təhlilinin xidmətinə vermək lazımdır. Buna görə də təhlilin bütün elementləri, nəticə etibarilə vahid bir xətt üzərində birləşdirilməli və əsərin əsas ideyasının qabarıq verilməsinə kömək etməlidir” (2, 92). Ümumiyyətlə, təhlil qabiliyyətinin aşılması öncə məzmunun düzgün mənimsənilməsindən, mahiyyətin dərkindən başlayır və bunların sistemli axarı tədrisi səviyyədə aşağı sınıfdan bu istiqamətli işlərin üsul və yollarının mənimsədilməsi ilə diqqət önünə gəlir. Bütün bunlar təhlil prosesinin induktivdən (sadədən) deduktivə (mürəkkəbə) gedişini təlimin əsas konsepti kimi ortaya qoyur və bir neçə istiqamətdə yanaşmanı gərəkli edir:

- a) məzmunun verdiyi bilgi müstəvisində obrazları səciyyələndirmək;
- b) motiv, hadisə timsalında konkret təhlil bacarığı aşılanmaq və hadisə səviyyəsində düşünə bilmək bacarığı formalaşdırmaq;
- c) mətnin bədii xüsusiyyətləri müstəvisində məlum bilgilərdən çıxış etməklə struktur baxımından təhlil qabiliyyətini mənimsətmək;
- ç) peyzaj kontekstində olanların bədii mətnə yaratdığı əlvanlığı açıqlamaq;
- d) əşya və hadisələrin təsviri baxımından yaradıcı imkanlarını qiymətləndirmək bacarığını formalaşdırmaq;
- e) əsərin strukturu (quruluşu) kontekstində bütöv bilgi verə bilmək təsəvvürü aşılanmaq;

ə) quruluş və məfkurənin uğurluluğu anlamında ümumi qiymət vermək düşüncəsini təlqin etmək və s.

Bütün bunlar bədii mətnlə işləmək bacarığının ayrı-ayrı sintaktik fiqurlardan (bədii təsvir və ifadə vasitələrindən) strukturun ümumi sisteminə qədər bir əhatəliliyi diqqət önünə gətirir. Təhlil dərslərində şagirdlərin müstəqilliyinin təmini və münbit iş mühitinin yaranması həm də məfkurəvi istiqamətin dərk, bədii xüsusiyyətlərin aydınlaşması üçün əsas olur. Burada digər bir cəhət əvvəlki təcrübədən çıxış etməklə mahiyyətə həssaslıq nümayiş etdirməyi əsasə çevirir. Çünki əzbərlənmiş materialları təkrar mahiyyətəyönəlik şərhlərə bir istiqamətdə yardımçı funksiyası yerinə yetirirsə, digər xətdə prosesdə dərk və sistemli təhlilləri çətinləşdirir.

Deyilənlərin mexaniki qəbul edilməməsi, əzbərlənmiş faktlardan çıxış etməmək, şəxsi fikir və mülahizələrdən çıxış etməklə təhlil aparmaq mühüm olan kimi auditoriyaya aşılmalıdır. Bunun isə gedişi konkret dərslər nümunələrində, rəngarəng bədii örnəklərin məzmun öyrədilməsində işdən təhlilə gəlişə qədər sistemli fəaliyyətlə reallaşır.

Məktəb təcrübəsi təhlilin üsul və yolları ilə bağlı da maraqlı qənaət və müşahidələrdə görünür. Əldə rəhbər tutulan məsələlər sırasında standartlardan gələn tələblərin ödənilməsi, ideyalıq, məzmunla formanın vəhdəti, tarixilik və pedaqoji prinsiplər diqqət önündə saxlanır. Əldə olunan təcrübə məktəb ənənəsində olanlardan bəhrələnməyi əsasə çevirməklə fəal təlim texnologiyalarından istifadəni və yeniləşmədəki məsələlərin də üsul və yollarından yararlanmanı əsasə çevirir. Çünki tədris, məktəb təcrübəsi daim hərəkətliliyə, yeni üsul və yolların zənginliyindən gələn həssaslıq göstərməyi də zərurləşdirir. “Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri” təsəvvürünə bağlanan məzmun xətti 1.2. Əsas standartların tərkibindəki alt standartların ortaya qoyduğu tələblərin reallaşdırılmasını başlıca olan kimi zərurətə çevirir. Dərslər prosesində bunların mühüm olan kimi diqqətdə saxlanması ideyalıq prinsipinin, məzmunla formanın vəhdəti prinsipinin, tarixilik prinsipinin, pedaqoji prinsipin təbii şəkildə reallaşması ilə nəticələnir.

Ədəbiyyatın tədrisinin problemləri üzərində sistemli təhlil aparan dos.F.Yusifov pedaqoji prinsipin ümumi xarakteristikasını verərək qeyd edir ki, “pedaqoji prinsip təhlilin nə zaman, kim üçün, necə aparılması məsələlərini diqqətdə saxlayır. Müəllim hansı əsəri, hansı sinifdə, kimlərə, necə təhlil edəcəyini əvvəlcədən planlaşdırır. Belə olmayanda əsərin ədəbiyyat

tariximizdəki yeri, orada qaldırılan əxlaqi-mənəvi problemlər şagirdlərin təlim-təربiyəsində əhəmiyyətsiz bir şeyə çevrilir. Halbuki, hər bir əsər şagirdlərin bir insan, vətəndaş və şəxsiyyət kimi yetişməsində əsl təربiyə məktəbidir. Ona görə də müəllim hər bir məsələni diqqətlə ölçüb-biçməli, şagirdlərin yaş və bilik səviyyələrini, həyat təcrübələrini, inkişaf xüsusiyyətlərini təhlil prosesində nəzərə almalıdır” (7, 304). Tədrisdə məktəb təcrübəsinin əsas götürülməsi və bu sahədə söylənmiş qənaətlərdən çıxış olunması bütün məzmunu ilə işlərin düzgün qurulmasının pedaqoji konseptini diqqət önünə gətirir.

Doğrudan da, təhlil dərslərində təhlilin nə zaman, kim üçün necə aparılması özlüyündə ən önəmli məsələ kimi müəllimdən ciddi hazırlıq, iş təcrübəsi və duyum tələb edir. Bunların uğurlu reallaşdırılması isə tənqidi təfəkkürün müxtəlif sinif səviyyələrində görülmək işlərin mexanizmlərinin işlənməsi üçün əsas olur. Məktəb təcrübəsi bütün məzmunu ilə təlim, təربiyə işində pedaqoji prinsipin müstəsna rolunu diqqət önünə gətirir. “Təlim elmlərinin əsasına, fəaliyyətin mühüm üsullarına yiyələnmək, şagirdlərdə yaradıcı təfəkkürü formalaşdırmaq məqsədi daşıyır. Bu başlıca idraki və əməli vəzifədən təlimin prinsipləri çıxır. Təlimin prinsipləri didaktikanın mühüm vəzifələrini yerinə yetirir və müəllimin qarşısında elə tələblər qoyur ki, bunlara əməl etməklə şagirdlər yüksək tədris uğuruna nail olurlar” (6, 122). Prinsip özlüyündə dərk olunmuş qanunauyğunluqdu və fəaliyyəti bunun əsasında nizamlamaq düşüncəsidir. Mövcud təcrübəyə fəaliyyət qaydası olaraq yanaşanlar da vardır. Bu isə özlüyündə əsaslı, fundamental ideya və məqsədin reallaşması məramına bağlanır.

Görkəmli pedaqoqların, məsələn, Y.A.Komenskinin, K.D.Uşunskinin, M.Mehdizadənin, M.Muradxanovun, N.Kazımovun, B.Əhmədovun, Z.Qaralovun, Ə.Qarabağlının, C.Əhmədovun və başqalarının apardığı təhlillər özlüyündə zəngin dərslər təcrübəsindən çıxış etməyə və materialların üsul və yollarının mənimsənilməsinə hesablanır. Ümumiyyətlə, ədəbiyyatın tədrisində, təhlil dərslərində təlimin prinsiplərinin nəzərə alınması dərslərin keyfiyyət və səmərəliliyinin təmininə hesablanır.

Təhlil dərslərində təربiyəedici və inkişafetdirici xətlər. Dərs bütün parametrlərdə təربiyəedici funksiyasını yerinə yetirir. Orada mühüm təربiyəvi elementlər, detallar təربiyəedici düşüncəyə yüklənən tədris materialını əhatələyir. Burada işin mahiyyəti və məzmunu təbiiyə bağlanır. Təlim şagirdlərdə müxtəlif yönü bilik və bacarıqları formalaşdırır. Müəllim hər dərs

üçün qarşısına bir məqsəd qoymaqdan əlavə onun təbiiyə bağlanan sistemini də müəyyənləşdirir. Şagirdlər təhlil dərslərində bilikləri mənimsəməklə yanaşı, şəxsiyyət kimi formalaşmaya yönəlirlər.

Təhlil dərslərində tərbiyəedici və inkişafetdirici xətlər sinif və yaş səviyyəsinə görə aparılır. Məktəb təcrübəsi və müəllimin mövzunu mənimsətmə bacarığı bütün spektrləri ilə bunu mühüm olan kimi prinsipləşdirir. Bütün bunları nəzərə alaraq təhlil dərslərində təlimin tərbiyəedici və inkişafetdirici prinsipi, həyatla, inkişaf əlaqələndirilməsi prinsipi, elmiliyi prinsipi, sistemliklik və ardıcılıq prinsipi, şüurluluq və fəallıq prinsipi, əyanilik prinsipi bütün səviyyələrdə əsas kimi götürülməni zəruriləşdirir. Ümumiyyətlə, məzmun və təhlil dərsləri ilk öncə düzgün davranış, bacarıq və mətnə yanaşma qabiliyyətini bir tərəf olaraq orata qoyur. Bütün bunlar əsasında şagirdlər necə hərəkət etməyi, mətnlə işləməyi öyrənir. Bununla “şagirdlər insan hərəkətlərinin müsbətliyi və naqisliyini ayırd etməyi bacarır, ləyaqətli hərəkətə qarşı müsbət emosiya oyanır, yaxud əksinə. Dərsin gedişində tərbiyəediciliyin əsas vəzifəsi müvafiq adət və vərdişlərin yaradılması ilə ölçülür” (6, 125). Şəxsiyyətin intellektuallığı əsasında reallaşma məqsədi daşıyan bu proses təhsil, tərbiyə və inkişaf vəzifələrinin kompleks götürülməsi və uzlaşdırılması ilə uğurlu nəticələr verir. Məsələn, V sinfin dərslərində verilən R.Əfəndiyevin “Uşaq və qarışqa”, S.Vurğunun “Azərbaycan” şeiri, S.Rəhimovun “Güzgü göl əfsanəsi”, M.Rzaquluzadənin “Xan çinarın bir yarpağı”, S.Rüstəmin “Azərbaycana gəlsin”, T.Elçinin “Qarğanın məktəbi”, Ə.Əhmədovanın “Ana laylası” və s. bədii örnəklər məzmun xəttində mənimsədildikdən sonra təhlil baxımından işlənməsi şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdişlərini inkişaf etdirmək, müstəqil fikir yürütmək qabiliyyətini formalaşdırmağa yüklənir.

Şagirdlərin məzmun üzərində iş bacarığı onların təhlil bacarığına keçid üçün əsas olur. Əsərin ideyası, ayrı-ayrı epizodlar, surətlər, struktur və janr xüsusiyyətləri, dil, üslub zənginliyi, müəllif qayəsi, sintaktik fiqurların düzümü və işlənmə səviyyəsi ilə əlaqədar təhlillərin aparılması müxtəlif siniflər baxımından tədris prosesini olaraq mənimsədilmə məqsədi daşıyır. “Qabaqcıl müəllim özünə tələbkarlıqla yanaşdıqda, öz işini yenidən qurduqda, təlimə köhnəlmiş, vaxtı keçmiş münasibətlərdən asanlıqla yaxa qurtarır, yeni və müasir tələbləri öz dərsinə cəsarətlə tətbiq edir. Bu, bədii əsərlərin tədrisində özünü göstərən nöqsanların aradan qaldırılmasında da mümkündür. Qabaqcıl müəllimlərin təcrübəsi göstərir ki, məktəbdə bədii əsərlərin tədrisi ona

yanaşmadan, qiymət verməyi bacarmadan çox asılıdır. Bu, çətin nəzəri və psixoloji bir prosesdir.

Yaxşı deyirlər ki, müəllim dərsdə yazıçı rolunu oynaya bilməz. Ancaq o, yazıçı laboratoriyasından xəbərdar olan, yazıçının bədii üslubunu, mövqeyini, mövzularını, bədii əsərləri yaradarkən məhz hansı vasitələrdən istifadə etdiyini bilməli, onun arxasınca getməli, onun izinə düşüb bədii əsərlərin məzmununa, mündəricatına, sənətkarlıq xüsusiyyətinə daxil olmağı bacarmalıdır” (1, 241-242). Əlbəttə müəllimin ayrı-ayrı mövzulara təhlil mövqeyindən yanaşması və nümunəyə çevrilməklə prosesdə şagirdlərin mövqeyinə həssaslıq göstərməsi, keçmiş biliklərindən istifadə etməklə işə istiqamət verməsi mühüm tələfdir. Düşünməyə yönəlmə, dərk etmə və düşünmə səviyyəsində işlərin nizamı və həm də uğurluluğunu əsasə çevirir.

Şəxsiyyətyönümlülük, şagird yönümlülük, nəticə yönümlülük baxımından işlərin qurulması bütün tərəfləri ilə auditoriyanın fəallığını, onun imkan və bacarıqlarının ortaya çıxarılmasını əsasə çevirir. Bilik yönümlülükdən şəxsiyyət yönümlülüyə, müəllim yönümlülükdən şagird yönümlülüyə, eləcə də fən yönümlülükdən nəticə yönümlülüyə yönələn iş mexanizmi və tədrisin bu konsepsiya əsasında nizamlanması auditoriyada dərk etmə və düşünmə bacarığının reallaşması üçün daha çox əsasə çevrilir. Bütün bunlar məzmun etibarilə şagirdin idraki, ünsiyyət və psixoloji situasiyalar səviyyəsində həyatı bacarıqların formalaşdırılması və inkişafı üçün əsas olur. Milli və bəşəri dəyərlərin bir normativ olaraq dinamik mənzərəsini fəaliyyətin əsasına çevirir. Hadisə və faktları qiymətləndirmə, olanları mənimsəmə şüurunun dinamikasını sərgiləyir.

Təhsilalanın maraqlarının, mənafe və tələbatlarının ödənilməsinə yönələn bu proses istedad və qabiliyyətin, fərdi potensialın ortaya çıxması ilə yanaşı, həm də onun inkişaf etdirilməsini əsasə çevirir. Ədəbi əsərin ifadəli oxusundan yığcam nəqletməyə, plan tərtib etməyə və nəticə çıxarmaya qədər geniş bir mənzərəni sərgiləyən məzmun dərsləri təhlil dərslərin uğurluluğunun təmini üçün başlanğıc funksiyasını yerinə yetirir. “Ədəbi əsərlərin öyrənilməsində ən mühüm mərhələ onun təhlil olunmasıdır. Ədəbi təhsilin qarşısına qoyulan mühüm işlər məhz həmin mərhələdə reallaşır. Əsərin məzmununda əksini tapan məsələlər-əxlaqi-mənəvi dəyərlər, müsbət insani keyfiyyətlər, çatışmamazlıqların tənqidi və s. bu əsərlərdə öz əksini tapır. Şagirdlərdə onları müşahidə etmək, duymaq, qiymətləndirmək bacarığının formalaşdırılması bu gün vacib

işlər sırasındadır. Bunsuz gənc nəslə yüksək mənəvi dəyərlər ruhunda böyüməsində heç bir irəliləyiş əldə etmək olmaz.

Ədəbi əsərlər müəlliflərin fakt və hadisələrə həssas münasibəti sayəsində üzə çıxır. Bu münasibəti bir an da olsa yaddan çıxarmaq olmaz. Ətraf mühit, mənəvi məsələlər, psixoloji məqamlar bütün keyfiyyətləri ilə sənətkarın duyğular aləmindən keçir. Ona görə də bədii irsin öyrənilməsində sənətkarın ətraf aləmə belə duyğulu yanaşmasına lazımı diqqət yetirilməlidir” (7, 296). Göründüyü kimi, bütün diqqət mühit və yazıçı səviyyəsində ifadəsini tapan hadisələrin ümumi mahiyyətində olanları aydınlaşdırmağa köklənir. Şagirdin də bunları müşahidə etmək, duymaq, qiymətləndirmək mövqeyindən yanaşması əsas olan kimi diqqət mərkəzində saxlanır. Gənc nəslin həyat reallığı və ədəbiyyatın diktəsi və təqdim etdikləri xüsusda tipoloji yanaşmalara uyğun müstəvidə formalaşdırmaq, şəxsiyyət modelinin həyati dəyərlər üzərində inkişafını və təminatını prinsipləşdirmək fəal təlim modelinin ən mühüm komponentidir. Ənənəvi təhlil və təhsil modelində də bunlar bir tərəf kimi əsas götürülmüş və mənəvi dəyərlərin təlqini üzərində qurulmasına həssaslıq nümayiş etdirilmişdir.

Lirik əsərlərin ümumi ahəngindən gələn emosiya, lirik ricətlərin sərgilədiyi mənzərə, səsə assosiasiyasında dalğalanmalar, epik əsərlərdə təhkiyənin rəngarəngliyi, obrazı ifadə formaları, nəsr poetikası, dramatik əsərlərdə hərəkət və hadisə kolliziyaları, dialoqlar, monoloqlar, mürəkkəb psixoloji situasiyalar və s. şagird yanaşmasında və qiymətləndirməsində özünü göstərməklə bacarıqların ortaya çıxmasına əsas olur.

Şagirdin məzmun dərslərindən təhlil dərslərinə gəlişi işlərin düzgün qurulmasına və bilik, bacarıq, vərdişlərin mənimsədilməsinə bağlanır. Burada ən maraqlı və diqqətçəkici tərəf şagirdönümlülük səviyyəsində müxtəlif aspektli işlərin aparılmasına hesablanır. Proqram materialından asılı olaraq mətn üzərində müstəqil işlərin təşkili, sinif daxilində iş formalarının seçimi və aparılması bütün vəziyyətlərdə tənqidi tənqiddən formalaşmasını bir zərurət olaraq qarşıya qoyur.

Təhlil dərslərində başlıca olan, dərslərin məğzində dayanan “Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri” məzmun xəttinin 1.2. əsas standartının tələblərindən irəli gələn məsələlərin yerinə yetirilməsinə bağlanır. Həmin standartın tərkibindəki alt-standarlarda nəzərdə tutulan bilik və bacarıqların reallaşdırılması bədii nümunələrin təhlili əsasında bacarıqların nümayiş etdirilməsinə əsas olur.

Burada şifahi və yazılı ədəbiyyat nümunələrinin spesifikasiyasının aydınlaşdırılmasından, məndəki obrazların xarakterinin başlıca xüsusiyyətlərinin, bədii təsvir və ifadə vasitələrinin, mövzu və ideyanın aydınlaşdırılmasına qədər bir çeşidliliyin açılmasını əhatələyir. Bütün bunlar ədəbi əsərlərin təhlilini və məzmun problematikasını əks etdirən mühüm məsələ kimi fəal interaktiv təlimin diqqət yetirdiyi ən önəmli məsələlər olub şagirdin bilik, bacarıq və qabiliyyətinin ortaya çıxmasına hesablanır.

ƏDƏBİYYAT

1. Əhmədov C. Ədəbiyyatın tədrisi metodikas. Bakı: Bakı Universiteti, 1991, 458 s.
2. Qarabağlı Ə. Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi metodikası. Bakı: Maarif, 1968, 350 s.
3. Əliyev S., Həsənov B., Mustafayeva A., Məmmədova S. Ədəbiyyat – 7 (dərslük). Bakı, “Bakı” nəşriyyatı, 2018, 208 s.
4. Mustafayeva A. Nəsr əsərlərinin tədrisində yeni texnologiyaların tətbiqi. “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədrisi” jurnalı. 2014, № 3, s. 19-26
5. Ümumtəhsil məktəblərinin I-IV sinifləri üçün fənn kurikulumları. Bakı: Təhsil Nazirliyi, 2008
6. Talıbov Y. R., Ağayev Ə.A., İsayev İ.N., Eminov A.İ. Pedaqogika. Bakı: Maarif, 1993, 292 s.
7. Yusifov F. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası. Bakı: ADPU. 2019, 349 s.
8. Yusifov F. Orta məktəbdə “Dastani-Əhməd Harami”nin məzmununun öyrədilməsi. Bakı: ADPU, 46 s.

THE CONTENT OF THE ANALYSIS OF LITERARY WORKS AND THE NATURE OF THE PROBLEM

Aynur Shukurova

ASPU, Literature teaching technology master of the department

SUMMARY

Key words: Traditional training, active training, analysis lessons, training methods, etc.

The functional role of mastering literary works is related to the formation of analytical thinking in students. In general, the quality improvement of teaching has been taken as a principle at all times. The parallelism of content and analysis lessons in secondary school, the fact that one is the basis for the other, no doubt, as a result, principles the formation of students' world view. The oral and written artistic thought of the people, covering thousands of years, has always come to the center of attention with its leading role as one of the most perfect models of education and upbringing as a set of national-spiritual morals. Historical school experience brings the specifics of the way to the frontline, regardless of time and space, in terms of forming a worthy citizen. The work on the literary text in terms of content and form, the gradual inculcation of the ability to evaluate and analyze in the context of individual episodes and events is the principle of the realization of the identity of the ethnos. Back in the nineteenth century, the outstanding educator H. Zardabi's call to "create simple and understandable works that our children will understand" was taken as a concept in the Azerbaijani school experience, as well as in the literary and cultural environment. Even under the leadership of the active/interactive teaching method, their coming to the fore and the formation of analytical thinking are the most important issues of teaching.

ПОНЯТИЕ АНАЛИЗА ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ И ЗНАЧИМОСТЬ ПРОБЛЕМЫ

Айнур Шюкюрова

*АГПУ, Магистр кафедры технологии
и преподавания литературы*

РЕЗЮМЕ

Ключевые слова: Традиционное обучение, активное обучение, уроки анализа, методы обучения и т.д.

Функциональная роль освоения литературных произведений связана с формированием аналитического мышления учащихся. Во все времена повышение качества образования брался за основной принцип. Параллелизм и содержание уроков в средней школе несомненно являются основной фазой переходом от одного к другому, несомненно являются одним из принципов формирования мировоззрения учащихся. Многовековая устная и письменная художественная мысль народа, являясь совершенной моделью национально-нравственного сборника преподавания и воспитания, всегда находилась в центре внимания. Опыт исторической школы выводит на первый план принцип формирования достойного гражданина. Работа над художественным текстом по содержанию и форме, постепенное привитие умения оценивать и анализировать в контексте отдельных эпизодов и событий является принципом реализации самобытности этноса. Еще в XIX веке призыв выдающегося просветителя Х. Зардаби «создавать простые и понятные произведения, понятные нашим детям» был воспринят как концепция в азербайджанском школьном опыте, а также в литературной и культурной среде. В условиях доминирования активного и интерактивного метода обучения их выход на первый план и формирование аналитического мышления являются важнейшими вопросами обучения.